

Warszawa, 4 czerwca 2019 r.

Minimum socjalne w układzie przestrzennym w 2018 r.

Komentarz do danych

Minimum socjalne to kategoria koszykowa, która zaistniała w polskiej debacie publicznej jeszcze przed transformacją w 1989 r. Oznacza ono taką wartość zaspokojenia potrzeb gospodarstwa domowego, aby zapewnić odpowiednie warunki życia dla odtworzenia sił życiowych, wychowania potomstwa oraz utrzymania więzi społecznych¹. W szacunkach wykorzystano średnioroczne dane notowań cen wybranych dóbr i usług dla 2018 r. udostępnione przez GUS².

Prezentowane dane nie uwzględniają specyfiki regionów - ukazują cenową dostępność dóbr i usług w danym standardzie (minimum egzystencji i minimum socjalnego). Z tego względu dane te winny być interpretowane z ostrożnością.

Zróżnicowanie przestrzenne minimum socjalnego przedstawiamy na przykładzie 4-osobowego gospodarstwa domowego (z 2 dziećmi). Wartości wszystkich typów gospodarstw domowych zamieszczono w Aneksie (Tabele 6-7).

Zróżnicowanie minimum socjalnego w przekroju województw

Minimum socjalne dla 4-osobowej rodziny w 2018 r. miało wartości najwyższe w województwach dolnośląskim i lubuskim (odpowiednio wyżej od średniej w kraju o +3,9% oraz +3,3%). Najniższe notowania tej kategorii wystąpiły w województwie kujawsko-pomorskim (-3,7%).

Rozpiętość między wartościami skrajnymi dla województw nadal spadała: w 2018 r. wyniosła 7,6 punktów procentowych (wobec 8,9 p. proc. w 2017 r., 10,8 w 2016 r. i 11,9 w 2015 r.). Można zatem powiedzieć, że na poziomie województw różnice cen dóbr i usług branych pod uwagę w koszyku minimum socjalnego nie są duże. Dla porównania, rozpiętości

¹ Zakłada to zaspokajanie potrzeb konsumpcyjnych na skromnym poziomie, uwzględniając wskazania nauki (np. normy żywieniowe) oraz przyjmowane normy obyczajowe i kulturowe (ubranie, rekreacja, uczestnictwo w kulturze), a także normy prawne (m.in. w zakresie oświaty, ochrony zdrowia, czy mieszkania). Por. Kurowski 2019.

² Niekiedy ceny są jednolite w kraju (dotyczy to np. przejazdów kolejowych, połączeń telefonicznych). W sytuacji braku danych dla jednego lub paru województw, przyjmowano wartość ogólnopolską. Gdy brakowało danych z notowań GUS, wartość określano na podstawie rozpoznania rynku oraz ocen eksperckich.

rzeczywistych wydatków gospodarstw domowych (ostatnie badanie BBGD z 2017 r.) są pięciokrotnie wyższe (por. Tabela 1 i Wykres 1).

Tabela 1. Zróżnicowanie wartości minimum socjalnego (gospodarstwo 4-osobowe) na tle rzeczywistych wydatków gospodarstw domowych

Województwo	Minimum socjalne (2018)		Wydatki gospodarstw domowych 2017	
	Wydatki na osobę w zł	Odchylenie od wartości dla Polski (0,0) w punktach. proc.	Wydatki na osobę w zł	Odchylenie od wartości dla Polski (0,0) w punktach. proc.
Dolnośląskie	969,06	3,9	1 222,07	3,9
Kujawsko-pomorskie	898,02	-3,7	1 115,51	-5,2
Lubelskie	908,32	-2,6	1 086,53	-7,6
Lubuskie	963,28	3,3	1 131,36	-3,8
Łódzkie	926,81	-0,6	1 313,49	11,6
Małopolskie	948,02	1,7	1 006,07	-14,5
Mazowieckie	944,60	1,3	1 420,70	20,8
Opolskie	942,01	1,0	1 236,71	5,1
Podkarpackie	911,10	-2,3	941,91	-19,9
Podlaskie	921,48	-1,2	1 027,46	-12,7
Pomorskie	945,81	1,4	1 197,67	1,8
Śląskie	957,24	2,7	1 297,07	10,3
Świętokrzyskie	916,34	-1,7	1 037,06	-11,8
Warmińsko-mazurskie	916,41	-1,7	981,43	-16,6
Wielkopolskie	919,77	-1,4	1 051,38	-10,6
Zachodnio-pomorskie	956,82	2,6	1 205,81	2,5
Polska	932,46	0,0	1 176,44	0,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IPiSS i BBGD (GUS 2018).

Tabela 2 przedstawia różnice w województwach z uwzględnieniem głównych grup potrzeb. Chociaż zróżnicowanie łącznej wartości minimum socjalnego malało, to w przypadku żywności różnice między skrajnymi województwami wzrosły. Żywność w minimum socjalnym wyceniono najniżej w województwach świętokrzyskim (-4,2%) oraz lubelskim (-3%), najdrożej koszyk ten oszacowano w województwach zachodnio-pomorskim (+6,1%) i pomorskim (+4,3%).

Dużym stopniem zróżnicowania charakteryzują się wydatki na utrzymanie mieszkania i nośniki energii (w minimum socjalnym przyjmuje się lokal spółdzielczy). Wydatki na mieszkanie oszacowano najdrożej dla województw śląskiego (+8,5%) i lubuskiego (+8,4%), a najtaniej dla kujawsko-pomorskiego (-12,5%).

Wykres 1. Odchylenie wartości minimum socjalnego w 2018 r.
na tle rzeczywistych wydatków gospodarstw z 2017 r. (w punktach proc., Polska=0)

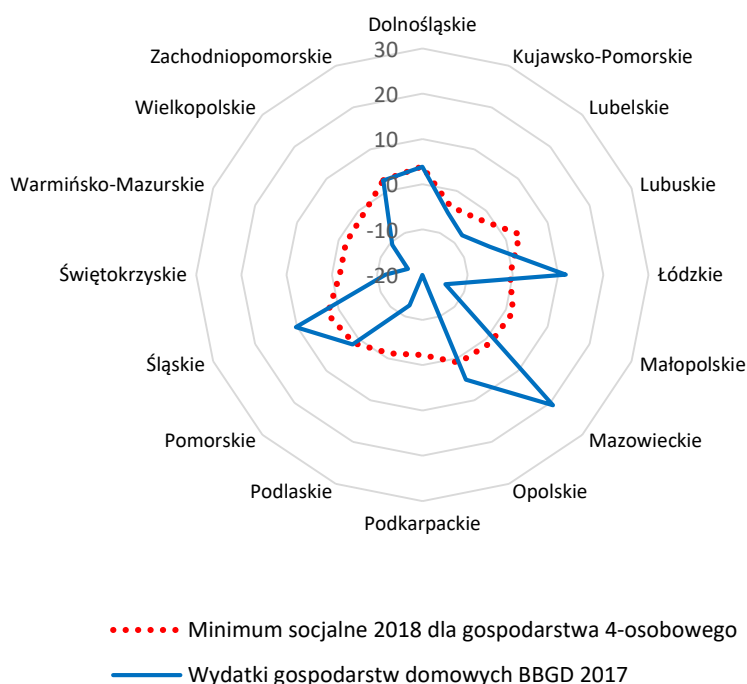

Tabela 2. Zróżnicowanie minimum socjalnego w grupach potrzeb w 2018 r.
(odchylenie od wartości przeciętnej dla Polski, w punktach proc.)

Wyszczególnienie	MS ogółem	Żywność	Utrzymanie mieszkania i n. energii	Transport i łączność	Edukacja	Ochrona zdrowia	Odzież i obuwie	Kultura i rekreacja
Dolnośląskie	3,9	6,1	3,5	0,7	4,7	5,4	4,0	1,7
Kuj-pomorskie	-3,7	1,7	-12,2	-0,6	-2,7	-0,5	-0,1	-10,0
Lubelskie	-2,6	-3,0	-5,6	1,0	-3,0	-4,3	4,6	-3,3
Lubuskie	3,3	2,4	8,4	1,2	1,5	7,1	5,0	-4,2
Łódzkie	-0,6	-1,2	-0,2	1,3	-3,0	-4,2	-2,4	-0,2
Małopolskie	1,7	-0,1	4,4	1,0	-1,9	1,3	1,4	5,1
Mazowieckie	1,3	0,5	-1,1	-0,2	6,5	1,7	4,4	5,2
Opolskie	1,0	1,1	3,1	-0,4	3,5	-2,2	0,8	-4,6
Podkarpackie	-2,3	-0,9	-5,0	-2,2	-3,9	-2,5	2,2	-1,3
Podlaskie	-1,2	-2,9	3,3	-1,3	-5,5	-8,7	-7,4	2,3
Pomorskie	1,4	4,3	-1,6	1,0	-0,9	2,6	1,8	1,4
Śląskie	2,7	0,4	8,5	0,3	3,9	-0,7	-2,7	4,0
Świętokrzyskie	-1,7	-4,2	-1,6	-1,5	-1,0	-2,4	4,5	5,8
Warm-mazurskie	-1,7	1,6	-8,0	-3,0	-1,1	-0,1	0,1	3,7
Wielkopolskie	-1,4	1,4	-2,1	0,5	-3,4	2,9	-6,1	-7,2
Zach-pomorskie	2,6	2,7	6,0	-0,1	1,4	2,7	-3,8	3,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IPiSS i BBGD (GUS 2018). Uwaga: Dane MS dotyczą niezmiennego ilościowo koszyka minimum socjalnego, a zmiany jego wartości wynikają z różnej dynamiki poziomu cen.

W modelowych kosztach mieszkaniowych, najwyższy stopień zmienności charakteryzował opłaty czynszowe (por. Tabela 3). W wyniku zmian opłat w 2018 r. układ województw nieco się zmienił. Najwyższe koszty opłat z tytułu czynszu (+20%) były w woj. podlaskim, gdzie koszt czynszu w porównaniu do 2017 r. wzrósł o 7,5%. Najniższe wartości czynszu odnotowano w woj. kujawsko-pomorskim (-38%). Duże różnice cechowały również opłaty za centralne ogrzewanie - najwyższe ponownie w województwie podlaskim (+28%), najniższe w lubelskim (-23%).

Tabela 3. Zróżnicowanie opłat mieszkaniowych w minimum socjalnym w 2018 r.
(odchylenie od wartości przeciętnej dla Polski, w punktach proc.)

Wyszczególnienie	1. Czynsz	2. Woda i usługi mieszkaniowe	3. Energia elektryczna	4. Gaz z sieci	5. Centralne ogrzewanie	6. Ciepła woda	7. Naprawy	Razem opłaty
Dolnośląskie	-3,5	16,1	-1,9	1,7	8,9	-5,1	10,2	3,5
Kuj-pomorskie	-37,9	-8,9	-1,5	27,4	-20,4	-0,8	8,2	-12,2
Lubelskie	-7,4	-9,8	-0,1	-5,2	-22,3	9,4	-24,0	-5,6
Lubuskie	3,5	17,9	-2,4	15,3	18,1	-0,5	12,9	8,4
Łódzkie	-1,0	-7,2	3,5	-2,6	15,7	-4,1	1,3	-0,2
Małopolskie	9,0	1,2	-6,8	-4,3	-5,5	13,4	4,9	4,4
Mazowieckie	8,8	-6,1	0,6	-5,1	-13,1	4,0	-3,2	-1,1
Opolskie	13,4	3,9	-1,9	0,6	-12,0	4,9	18,5	3,1
Podkarpackie	-0,9	-11,1	-0,1	-5,3	-12,0	1,3	-11,5	-5,0
Podlaskie	20,2	-15,1	3,4	-5,1	27,7	-7,3	18,5	3,3
Pomorskie	2,6	-7,1	5,7	-2,6	-1,8	-1,4	-1,3	-1,6
Śląskie	12,6	22,9	-1,6	0,6	8,1	-1,8	-4,2	8,5
Świętokrzyskie	-7,4	-1,9	-0,4	-5,3	0,3	1,6	-7,0	-1,6
Warm-mazurskie	4,2	-14,1	5,3	-3,4	-16,2	-9,5	-6,1	-8,0
Wielkopolskie	-25,4	4,4	-1,6	-1,3	19,9	-6,2	-1,6	-2,1
Zach-pomorskie	9,3	5,9	0,9	-1,0	6,5	6,5	-5,0	6,0

Źródło: Opracowanie własne.

Wydatki na ochronę zdrowia były najwyższe w województwach lubuskim (+7,1%) i dolnośląskim (+5,4%), a najniższe w województwie podlaskim (-8,7%) w stosunku do średniej ogólnopolskiej. W zakresie kultury i rekreacji koszyk minimum był najwyższy w województwie świętokrzyskim (+5,8%), a najniższy w kujawsko-pomorskim (-10%). Koszty odzieży i obuwia przewidziane w minimum były najwyższe w woj. lubuskim (+5%), zaś w woj. podlaskim były one minimalne (-7,4%).

Zróżnicowanie minimum socjalnego w przekroju klas miast

W porównaniu z poprzednimi badaniami, w 2018 r. zmalał zarówno stopień zróżnicowań między województwami, jak i w przekroju klas miast (por. Tabela 4 i Wykres 2). Wartości minimum socjalnego w największych aglomeracjach były wyższe od średnich w kraju o 3,9%

(w 2017 r. +5,6% w 2016 r. +4,3%), podczas gdy w miejscowościach najmniejszych (do 25 tys. mieszkańców) minimum było niższe o 1,2% (w 2017 r. -1,8%, w 2016 r. -1,3%).

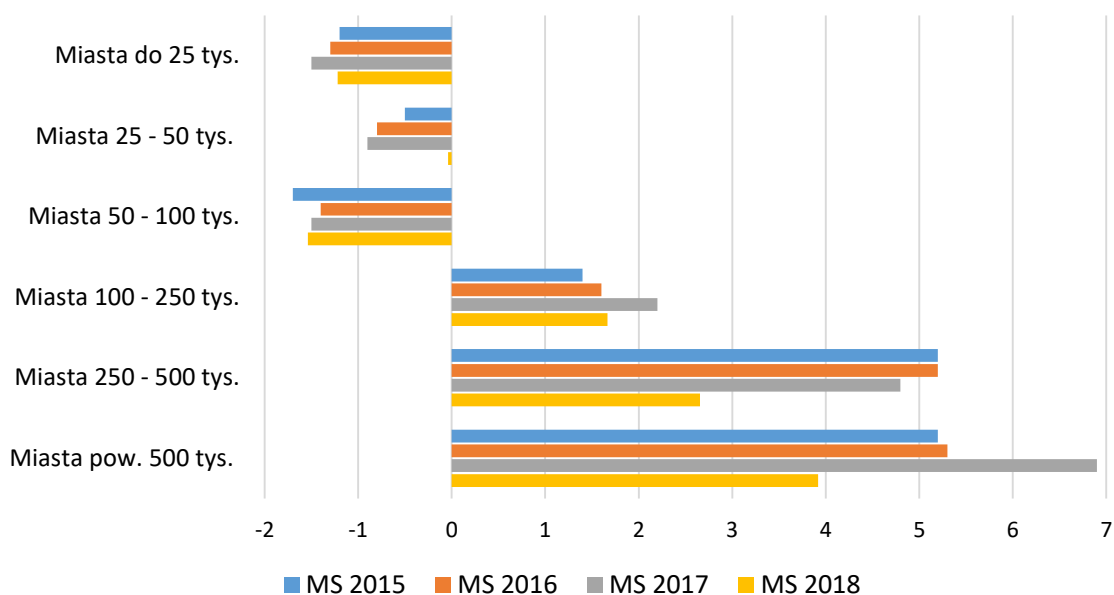
Wartości koszyka żywnościowego rosły proporcjonalnie do liczby mieszkańców: żywność po najbardziej przystępnych cenach oszacowano w najmniejszych miejscowościach (-2,4%), a najdrożej - w miastach od 250 do 500 tys. mieszkańców (+4,4%).

Tabela 4. Zróżnicowanie minimum socjalnego w miastach według głównych grup wydatków w 2018 r. (odchylenie od średniej, Polska=0)

Miasta o liczbie mieszkańców	MS ogółem	Żywność	Utrzymanie mieszkania i n. energii	Odzież i obuwie	Edukacja	Zdrowie	Transport i łączność	Kultura i rekreacja	Higiena
Do 25 tys.	-1,2	-2,4	1,9	-5,3	-1,7	-2,6	-0,9	-2,7	-0,3
25 - 50 tys.	0,0	0,8	0,3	0,1	0,4	-1,2	0,1	-2,8	-1,7
50 - 100 tys.	-1,5	-0,9	-5,2	0,8	1,0	0,5	-0,3	-1,0	-0,4
100 - 250 tys.	1,7	0,2	4,2	3,9	1,2	3,1	0,1	1,0	-2,4
250 - 500 tys.	2,7	4,4	-0,8	11,5	3,1	2,6	1,8	0,2	4,5
Pow. 500 tys.	3,9	4,2	-3,0	4,2	8,4	8,8	2,4	15,3	11,2

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 2. Zróżnicowanie minimum socjalnego w klasach miast w latach 2015-2018 (odchylenia od średniej dla Polski w p. proc.)

Źródło: Opracowanie własne.

W opłatach mieszkaniowych sporym zróżnicowaniem cechowały się opłaty za ciepłą wodę (rozpiętość 35 p. proc.). Rozkład tych kosztów jest nietypowy: w największych miastach jest on o blisko jedną czwartą niższy od średniej dla kraju, a w miastach najmniejszych o 13% wyższy. Najwyraźniej spółdzielnie mieszkaniowe w dużych miastach zyskały na efektywności poprzez inwestycje, a w małych miastach koszt ogrzewania wody jest wciąż wyższy. Co do opłat czynszowych, były one najwyższe w miastach od 250 do 500 tys. mieszkańców (droższe od średniej w kraju o 16%), podczas gdy w miastach do 25 tys. mieszkańców czynsz był niższy

od średniej o 9%. W opłatach za wodę i usługi komunalne można dostrzec politykę samorządów: koszty te zwykle rosną proporcjonalnie do wielkości miasta. Droższe dostarczenie gazu w miastach mniejszych wynika z gorszej dostępności tej sieci i z wyższych opłat przy dystrybucji. Łączny efekt tych różnych czynników to najwyższa wycena kosztów utrzymania mieszkań w miastach od 100 do 250 tys. mieszkańców (+4,2%), a najniższa w miastach od 50 do 100 tys. mieszkańców (-5,2%).

Tabela 5. Zróżnicowanie opłat mieszkaniowych w minimum socjalnym w przekroju województw w 2018 r. (odchylenie od średniej, w p. proc., Polska = 0)

Miasta o liczbie mieszkańców	1. Czynnosc	2. Woda i usługi mieszkaniowe	3. Energia elektryczna	4. Gaz z sieci	5. Centralne ogrzewanie	6. Ciepła woda	7. Naprawy	Razem utrzymanie mieszkania i n. energii -
Do 25 tys.	-9,0	-3,5	0,1	-0,3	4,2	12,8	-0,2	1,9
25 - 50 tys.	4,3	-1,7	0,4	4,3	-4,5	1,3	6,5	0,3
50 – 100 tys.	-7,6	-0,5	-0,1	-3,2	-2,9	-10,1	-6,4	-5,2
100 - 250 tys.	11,5	9,2	0,8	-1,6	5,0	-4,1	6,4	4,2
250 - 500 tys.	16,4	8,5	-1,0	-2,3	-3,4	-16,9	-7,6	-0,8
Pow. 500 tys.	11,5	4,0	-2,7	-3,7	5,8	-22,2	-13,4	-3,0

Źródło: Opracowanie własne.

Z pozostałych grup potrzeb, w małych miasteczkach koszty były zawsze niższe od wartości średniej dla kraju (najniższe dla odzieży i obuwia o 5,3%). W miastach największych koszty były dużo wyższe od średniej w zakresie kultury i rekreacji (15%), higieny osobistej (11%) czy zdrowia (9%)

Literatura

- Deniszczuk L., Kurowski P., Styrz M. (2007), *Progi minimalnej konsumpcji gospodarstw domowych wyznaczone metodą potrzeb podstawowych. Rodzaje, oszacowania i zastosowania polityce społecznej*, IPiSS, Warszawa.
- Deniszczuk L., Sajkiewicz B. (1997), *Kategoria minimum socjalnego*, w: Golinowska (1997).
- Golinowska S. (1997), *Polska bieda II. Kryteria – Ocena – Przeciwdziałanie*, IPiSS, Warszawa.
- GUS (2018), *Badanie budżetów gospodarstw domowych w 2017 r.*, Warszawa.
- Kurowski P. (2019), *Rola progów minimalnej konsumpcji w polityce społecznej w Polsce*, *Polityka Społeczna* nr 4/2019, s. 43-48.
- Kurowski P. (2018), *Zróżnicowanie minimum socjalnego oraz minimum egzystencji w układzie przestrzennym w 2017 r.*, *Polityka Społeczna* nr 8/2018.
- Kurowski P. (2015), *Zróżnicowanie minimum socjalnego oraz minimum egzystencji w układzie przestrzennym w 2014 r.*, *Polityka Społeczna* nr 9/2015.

Opracował: dr Piotr Kurowski

Tabela 6. Wartość minimum socjalnego w 2018 r. w przekroju wojewódzkim (w zł)

Gospodarstwa	Pracownicze						Emeryckie	
	1- osobowe	2- osobowe	3- osobowe	3- osobowe	4- osobowe	5- osobowe	1- osobowe	2- osobowe
Województwo	M lub K	M+K	M+K+DM	M+K+DS	M+K+DM +DS	M+K+DM +2xDS	M lub K	M+K
Dolnośląskie	1 211,66	2 002,07	3 008,19	3 190,04	3 876,25	4 743,59	1 194,84	1 986,92
Kujawsko-pomorskie	1 106,41	1 836,09	2 792,63	2 973,63	3 592,09	4 392,45	1 100,02	1 842,87
Lubelskie	1 136,20	1 870,66	2 829,09	3 006,18	3 633,26	4 438,22	1 107,65	1 846,72
Lubuskie	1 212,97	1 979,23	2 995,61	3 181,34	3 853,11	4 710,39	1 208,50	1 999,73
Łódzkie	1 167,94	1 905,77	2 889,27	3 070,96	3 707,22	4 525,33	1 147,93	1 887,72
Małopolskie	1 190,81	1 970,22	2 949,29	3 125,52	3 792,06	4 633,15	1 157,78	1 923,26
Mazowieckie	1 176,66	1 939,67	2 925,17	3 123,02	3 778,42	4 632,40	1 165,25	1 938,12
Opolskie	1 187,94	1 958,11	2 925,80	3 131,76	3 768,04	4 619,14	1 164,51	1 930,82
Podkarpackie	1 131,58	1 872,15	2 830,86	3 005,47	3 644,41	4 455,49	1 112,49	1 844,55
Podlaskie	1 167,30	1 888,07	2 876,80	3 043,39	3 685,91	4 493,31	1 165,14	1 899,59
Pomorskie	1 187,37	1 955,97	2 943,72	3 138,16	3 783,24	4 627,44	1 175,66	1 953,63
Śląskie	1 208,96	1 986,68	2 969,80	3 162,35	3 828,96	4 688,66	1 183,28	1 957,56
Świętokrzyskie	1 144,79	1 884,15	2 847,57	3 030,32	3 665,37	4 483,38	1 139,99	1 894,80
Warmińsko-mazurskie	1 148,11	1 885,05	2 857,09	3 016,21	3 665,65	4 472,98	1 125,45	1 863,05
Wielkopolskie	1 151,37	1 898,81	2 862,34	3 046,25	3 679,07	4 498,26	1 144,85	1 903,97
Zachodnio-pomorskie	1 213,56	1 994,90	2 983,40	3 159,20	3 827,26	4 673,92	1 183,65	1 958,45
Polska	1 168,31	1 921,27	2 900,57	3 081,17	3 729,83	4 559,96	1 151,97	1 909,90

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych cenowych GUS.

Tabela 7. Wartość minimum socjalnego w 2018 r. w klasach miast (w zł)

Gospodarstwa	Pracownicze						Emeryckie	
	1- osobowe	2- osobowe	3- osobowe	3- osobowe	4- osobowe	5- osobowe	1- osobowe	2- osobowe
Miasta o liczbie mieszkańców	M lub K	M+K	M+K+DM	M+K+DS	M+K+DM +DS.	M+K+DM +2xDS	M lub K	M+K
Do 25 tys.	1 143,67	1 879,29	2 868,51	3 043,22	3 684,33	4 501,57	1 130,40	1 872,77
25 - 50 tys.	1 167,48	1 921,28	2 900,81	3 080,70	3 728,42	4 557,51	1 149,10	1 903,95
50 – 100 tys.	1 147,54	1 888,79	2 848,07	3 038,97	3 672,48	4 496,84	1 129,52	1 873,42
100 - 250 tys.	1 193,83	1 957,43	2 946,08	3 126,47	3 791,93	4 636,48	1 178,71	1 948,19
250 - 500 tys.	1 213,37	1 990,77	2 979,37	3 165,42	3 828,86	4 679,61	1 193,07	1 979,62
Pow. 500 tys.	1 223,29	2 009,49	3 005,28	3 205,62	3 875,94	4 749,18	1 206,08	2 002,87
Polska	1 168,31	1 921,27	2 900,57	3 081,17	3 729,83	4 559,96	1 151,97	1 909,90

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych cenowych GUS.